

нежные ванны и хождения босиком. Взаимосвязь этих средств закаливания способствует сохранению, укреплению здоровья детей.

Ключевые слова: закаливание, здоровье, физическое развитие, школьник, народная педагогика, укрепление здоровья.

Boichuk Petro, Borbych Nataliia. FOLK PEDAGOGICAL MEANS OF COLD WATER TREATMENT AND STRENGTHENING OF PUPILS' HEALTH. *The essence of physical cold water treatment is revealed in the article according to the Ukrainian folk pedagogical conception. It is determined that cold water treatment is the component of child's physical education. Also the pedagogical terms of health strengthening according to folk traditions are found out : to begin with early age, to last during all the life.*

It is proved that the thermoregulation mechanisms are trained and the physiological processes of organism develop and improve only with careful and systematic cold water treatment. Also cold water treatment helps to build up the working capacity, to resist different diseases by organism, it stimulates general child development.

The most important folk pedagogical means of the physical cold water treatment of junior students are sun rays, air-baths, room temperature regulation, rub-down, water pouring, gentle baths and walking barefoot. Interconnection of these means of cold water treatment helps to keep and strength the health of children.

Key words: cold water treatment, health, physical development, pupil, folk pedagogics, health strengthening.

Стаття надійшла до редколегії 10.09.2018 р.

УДК 37.013

Людмила Боровик

Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького (Хмельницький)

МЕТОДИКА ВПРОВАДЖЕННЯ МЕТОДИЧНОЇ СИСТЕМИ ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ

У статті на основі застосування низки методів дослідження (аналіз існуючих наукових напрацювань, вивчення досвіду викладання певних дисциплін, опитування та анкетування, метод експертних оцінок та методи математичної статистики) обґрунтовано комплекс заходів, що сприяють формуванню психолого-педагогічної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників та здійснюють підготовку педагогічних працівників до цього процесу. До них відносяться: активні та інтерактивні методи проведення занять із загальновійськових та військово-спеціальних дисциплін (тренінги, проблемно-пошукові та візуалізовані лекції, кооперативні та ігрові форми навчання, метод інциденту, метод кейсу, диспут, ситуативне моделювання, мозковий штурм, розв'язання ситуативних професійних задач), розробка методичних рекомендацій викладачам щодо впровадження цих методів в освітній процес, мотиваційний та особистісно-розвивальний тренінги для курсантів, вдосконалення робочих програм викладання загальновійськових та військово-спеціальних дисциплін, програма підготовки викладацького складу до формування зазначеної компетентності. Ці заходи склали основу методики впровадження в освітній процес відомчого закладу вищої освіти методичної системи формування психолого-педагогічної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників. Обґрунтування сукупності активних та інтерактивних методів, котрі є найбільш ефективними для проведення занять із загальновійськових та військово-спеціальних дисциплін, було здійснено на основі застосування дисперсійного факторного аналізу. Крім того, у статті представлено цілі та зміст кожного із зазначених заходів та описано специфіку їх реалізації. Запропонована методика враховує сутність та забезпечує втілення в освітній процес розроблених та обґрунтованих раніше педагогічних умов формування психолого-педагогічної компетентності. Застосування методів математичної статистики дозволило обґрунтувати достовірність зроблених висновків. Дієвість розробленої методики буде перевірено у ході формувального експерименту.

Ключові слова: методика, методична система, майбутні офіцери-прикордонники, психолого-педагогічна компетентність, формування.

Постановка проблеми у загальному вигляді та зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Нові цілі та пріоритети суспільного розвитку, головними серед яких є створення громадянського суспільства та соціально орієнтованої ринкової економіки, прагнення до інтеграції в європейське співтовариство та забезпечення відповідного життєвого рівня людей, неможливо реалізувати без забезпечення

недоторканності нашої держави та безпечного життя її громадян. Отже, сьогодення вимагає наявності висококваліфікованих та професійно компетентних фахівців у всіх галузях, включаючи прикордонне відомство. У ході професійної діяльності офіцерів-прикордонників виникають психолого-педагогічні завдання, вирішення яких потребує сформованості психолого-педагогічної компетентності. Тому питання формування зазначеної компетентності наразі є важливим та актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Слід відмітити, що питання формування психолого-педагогічної компетентності були предметом дослідження багатьох науковців та педагогів, серед яких Н.Бібік, В.Введенський, Р.Гуревич, І.Зімня, Є.Ісаєв, Н.Кузьміна, О.Кучай, С.Молчанов, Л.Подольак, О.Пометун, В.Синенко, М. Філоненко, К.Шапошніков, В.Юрченко та ін., але майже всі напрацювання стосуються в основному діяльності вчителів або викладачів. Усі вчені приділяють багато уваги особливостям педагогічної діяльності, структурі, змісту, педагогічним умовам та технологіям формування психолого-педагогічної компетентності студентів педагогічних спеціальностей. На жаль, у проаналізованих наукових доробках не розглядались ні методична система формування досліджуваної компетентності, ні методика її впровадження в освітній процес підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників. Отже, зазначені питання є важливими та актуальними.

Таким чином, **метою статті** є опис та розгляд методики впровадження методичної системи формування психолого-педагогічної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників.

Виклад основного матеріалу дослідження. Формування психолого-педагогічної компетентності розпочинається з моменту навчання у відомчому закладі вищої освіти та вдосконалюється в процесі набуття професійного досвіду. Раніше було проведено аналіз підходів і поглядів провідних вчених, психологів та педагогів на зміст та особливості ряду активних та інтерактивних методів, що лягли в основу процедурно-організаційної підсистеми методичної системи формування психолого-педагогічної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників. Відбір форм і методів проведення занять із загальновійськових та військово-спеціальних дисциплін здійснювався на основі використання таких методів як вивчення досвіду викладання відповідних дисциплін, опитування та анкетування методистів та викладацького складу, метод експертних оцінок та методи математичної статистики. На нашу думку, найбільш оптимальними та ефективними з точки зору формування психолого-педагогічної компетентності майбутніх офіцерів Державної прикордонної служби України (ДПСУ) є наступні: тренінги, проблемно-пошукові та візуалізовані лекції, кооперативні та ігрові форми навчання, метод інциденту, метод кейсу, дискусія, диспут, ситуативне моделювання, мозковий штурм, розв'язання ситуативних професійних задач. Залежно від змісту, цілей та можливостей реалізації в освітньому процесі для кожної дисципліни загальновійськових та військово-спеціальних блоків з представленого переліку були вибрані найбільш оптимальні форми та методи проведення занять, а також розроблені методичні рекомендації для викладачів відповідних дисциплін щодо організації та впровадження цих методів у практику [1, С.103].

Для доведення правильності здійсненого відбору активних та інтерактивних методів та виявлення ступеня їх впливу на рівень сформованості психолого-педагогічної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників було використано однофакторний дисперсійний аналіз, який виявив статистично значущі залежності [3, С.356]. Для переведення якісних зв'язків між компонентним складом досліджуваної компетентності та вибраними методами проведення занять із загальновійськових та військово-спеціальних дисциплін у кількісні було застосовано метод експертних оцінок [2, С.37]. Експертам пропонувалось здійснити вибір методів для формування тієї чи іншої складової психолого-педагогічної компетентності. Таким чином, у якості кількісних показників виступили кількості виборів того чи іншого методу, а у якості рівнів фактору були розглянуті активні та інтерактивні методи проведення занять із загальновійськових та військово-спеціальних дисциплін.

Результати опитування членів експертної групи, адаптовані до факторного аналізу представлені у табл.1:

Таблиця 1

Результати опитування експертів щодо застосування активних та інтерактивних методів для формування компонентного складу психолого-педагогічної компетентності

Компонентний склад психолого-педагогічної компетентності	Рівні фактора										
	Тренінги	Проблемно-пошукові лекції	Кооперативне навчання	Візуалізовані лекції	Метод інциденту	Дискусії, диспути	Ситуативне моделювання (імітаційні ігри)	Мозковий штурм	Ігрові форми (ділові та рольові ігри)	Метод кейса	Розв'язування ситуативних професійних задач
Мотиваційний компонент	36	30	32	32	35	28	31	34	30	32	34
Когнітивно-діяльнісний компонент	35	28	30	28	32	34	32	29	28	33	32
Рефлексивно-вчинковий компонент	33	31	29	27	34	33	28	35	31	29	33
Емоційно-вольовий компонент	34	33	32	31	30	29	27	36	33	36	29

Аналіз табл.1 засвідчив, що експертна група (36 чоловік) чітко визначила можливість впливу на компонентний склад психолого-педагогічної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників засобами активних та інтерактивних методів під час проведення занять із загальновійськових та військово-спеціальних дисциплін. Факторний аналіз також підтвердив правильність гіпотези щодо встановленої відповідності. Для доведення статистичної значущості отриманої факторної дисперсії було використано критерій Фішера-Снедекора, емпіричне значення якого виявилось статистично значущим на рівні ($p \leq 0,01$). Отже, виходячи з використання однофакторного дисперсійного аналізу, доведено, що кожен із запропонованих методів має потужний ресурс для формування компонентного складу досліджуваної компетентності [5, С.160].

Також для врахування усіх думок та з метою доведення правильності міркувань було проведено опитування курсантів щодо застосування запропонованих методів активного та інтерактивного навчання у процесі викладання загальновійськових та військово-спеціальних дисциплін. Слід відмітити, що опитування курсантів 1 курсу було проведено наприкінці другого семестру навчання після вивчення ними низки відповідних дисциплін та ознайомлення із методиками проведення занять зазначеними методами під час навчання. Результати опитування представлені у табл.2:

Таблиця 2

Результати опитування курсантів щодо застосування активних та інтерактивних методів навчання для викладання загальновійськових та військово-спеціальних дисциплін

№ з/п	Методи проведення занять	Кількість курсантів 1 курсу (у%)	Кількість курсантів 2 курсу (у%)	Кількість курсантів 3 курсу (у%)	Кількість курсантів 4 курсу (у%)
1.	Тренінги	63	68	70	75
2.	Проблемно-пошукові лекції	58	63	64	67
3.	Кооперативне навчання	68	60	65	78
4.	Візуалізовані лекції	72	82	80	82
5.	Метод інциденту	66	69	70	65
6.	Дискусії, диспути	72	73	72	80
7.	Ситуативне моделювання	56	57	64	66
8.	Мозковий штурм	60	62	65	72
9.	Ігрові форми (ділові та рольові ігри)	75	74	80	83
10.	Метод кейса	62	66	70	71
11.	Розв'язування ситуативних професійних задач	76	76	80	82

Аналіз результатів опитування підтвердив правильність відбору методів проведення занять із загальновійськових та військово-спеціальних дисциплін. Крім того, застосування методів кореляційного аналізу виявило тісний та статистично значущий ($p \leq 0,01$) кореляційний зв'язок між результатами опитування курсантів 1-4 курсів ($r_s = 0,726$), а також між результатами опитування експертної групи (викладачі, методисти) та усередненими результатами опитування курсантів ($r_s = 0,803$) [4, С.243].

Наступним важливим кроком є підготовка педагогічного складу до формування зазначеної компетентності. З цією метою у ході проведеного дослідження було розроблено та впроваджено «Програму підготовки викладачів загальновійськових та військово-спеціальних дисциплін до формування психолого-педагогічної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників (див. табл.3)

Таблиця 3

Програма підготовки викладачів загальновійськових та військово-спеціальних дисциплін до формування психолого-педагогічної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників

№ з/п	Назва заняття	Вид заняття	Час (год.)
1.	Психолого-педагогічна компетентність майбутніх офіцерів-прикордонників як основа ефективного виконання професійних завдань	Методичний семінар	2
2.	Місце психолого-педагогічної компетентності офіцерів-прикордонників в структурі професійної компетентності та професіоналізму	Лекція	2
3.	Сутність, зміст та структура психолого-педагогічної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників	Лекція	2
4.	Критерії та показники рівня сформованості психолого-педагогічної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників	Лекція	2
5.	Характеристика стану сформованості психолого-педагогічної компетентності курсантів академії ДПСУ	Методичний семінар	2
6.	Детермінанти та чинники формування психолого-педагогічної компетентності майбутніх офіцерів ДПСУ	Дистанційно (модульне середовище)	2
7.	Методична система та педагогічні умови формування психолого-педагогічної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників	Тренінг	2
8.	Активні та інтерактивні методи навчання	Методична конференція	3
9.	Аналіз можливостей загальнонаукових та військово-спеціальних дисциплін щодо формування психолого-педагогічної компетентності майбутніх офіцерів ДПСУ	Методичний семінар	3
10.	Сутність та особливості проведення тренінгів	Дистанційно (модульне середовище)	2
11.	Методика проведення проблемно-пошукових лекцій	Дистанційно (модульне середовище)	2
12.	Методичні аспекти впровадження кооперативного навчання	Дистанційно (модульне середовище)	2
13.	Особливості підготовки візуалізованої лекції	Дистанційно (модульне середовище)	2
14.	Зміст методу інциденту	Дистанційно (модульне середовище)	2
15.	Методика проведення дискусій та диспутів	Дистанційно (модульне середовище)	2

16.	Особливості ситуативного моделювання	Дистанційно (модульне середовище)	2
17.	Методичні аспекти проведення «мозкового штурму»	Дистанційно (модульне середовище)	2
18.	Методика організації та проведення ділових та рольових ігор	Дистанційно (модульне середовище)	2
19.	Сутність та особливості впровадження методу кейса	Дистанційно (модульне середовище)	2
20.	Розв'язування ситуативних професійних задач	Дистанційно (модульне середовище)	2
21.	Підсумкове заняття «Анкетування викладачів загальнонаукових та військово-спеціальних дисциплін щодо готовності до формування психолого-педагогічної компетентності курсантів академії ДПСУ»	Дистанційно	2
Загалом			44

Наприкінці впровадження запропонованої програми було проведено анкетування викладачів щодо їх готовності до формування психолого-педагогічної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників. Анкетування проводилось дистанційно із застосуванням комп'ютерної техніки і пропонувалось викладачам загальнонаукових та військово-спеціальних дисциплін. Проведене анкетування переслідувало дві мети:

- перевірити рівень досягнень викладачів щодо підготовки до формування досліджуваної компетентності;
- дати можливість додатково підготуватись до нього, тобто повторити та засвоїти запропонований матеріал.

Як вже зазначалось, попереднє опитування засвідчило досить низький рівень підготовки педагогічного складу до формування психолого-педагогічної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників. Впровадження запропонованої програми підготовки викладачів до цього процесу підтвердило її дієвість, засвідчило зміну ситуації в кращу сторону, а також показало розуміння необхідності формування психолого-педагогічної компетентності у курсантів для ефективної професійної діяльності у майбутньому. Оцінити зміни, що відбулись у готовності викладацького складу до цього процесу можна оцінити з діаграм (рис.1 та рис.2).

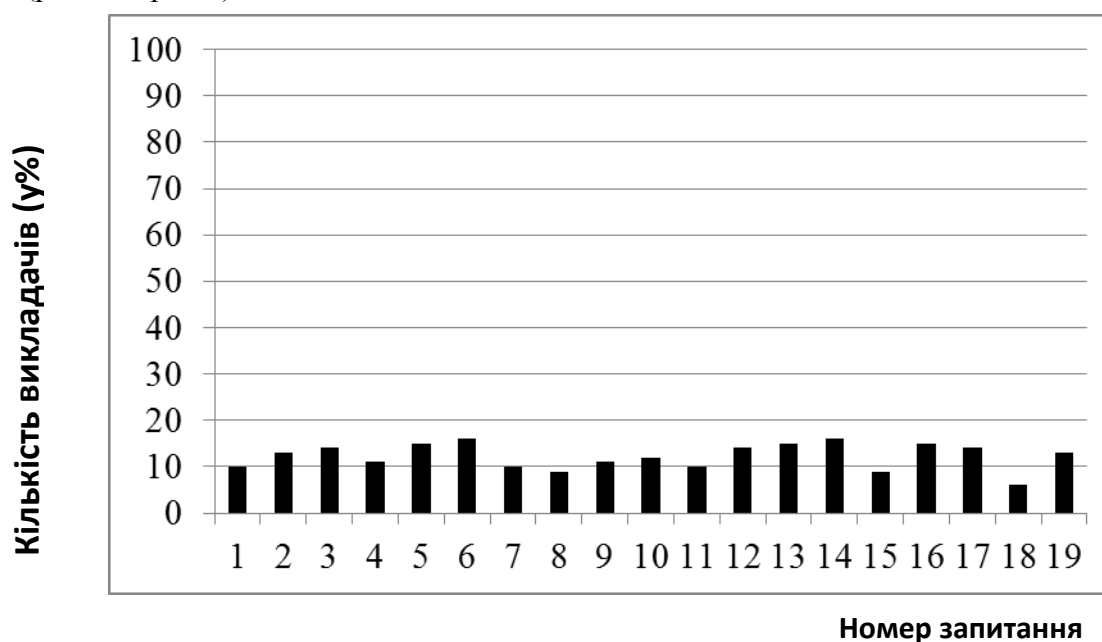

Рис.1. Результати анкетування викладачів до впровадження програми підготовки до формування психолого-педагогічної компетентності.

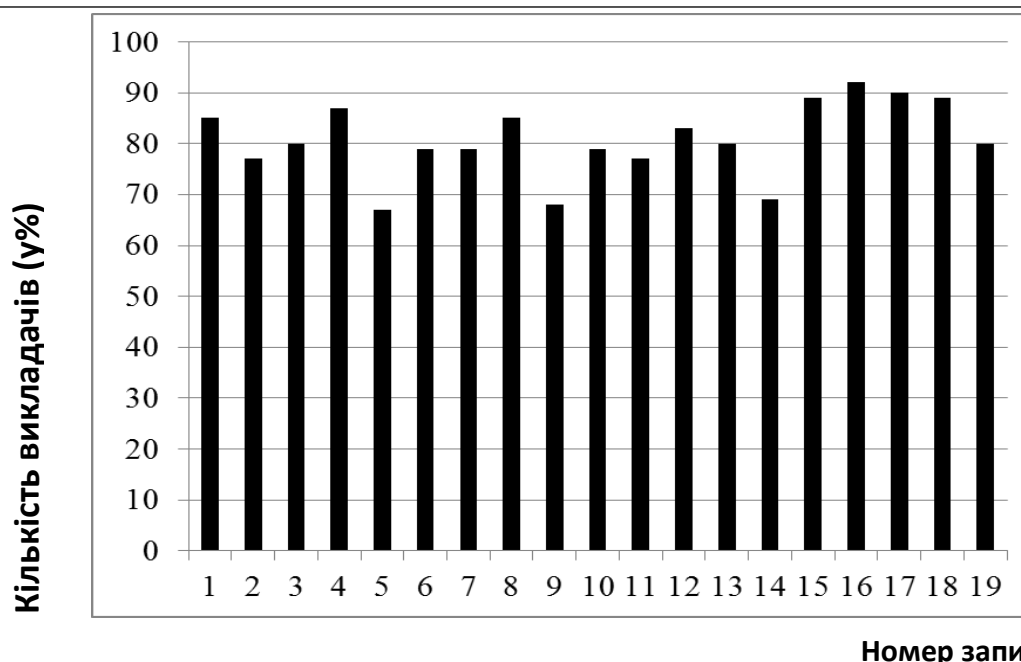

Рис.2. Результати анкетування викладачів після впровадження програми підготовки до формування психолого-педагогічної компетентності.

Аналіз діаграм свідчить про суттєві зміни, котрі відбулись у розумінні викладачами змісту психолого-педагогічної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників, її важливості та можливості формування за допомогою виділених активних та інтерактивних методів проведення занять із загальнонаукових та військово-спеціальних дисциплін.

Крім того, з метою економії часу підготовки викладачів загальновійськових та військово-спеціальних дисциплін до занять були розроблені і надані на відповідні кафедри рекомендації щодо проведення занять запропонованими активними та інтерактивними методами навчання, які містили етапи заняття, його алгоритм та питання, котрі мають бути реалізовані у ході проведення заняття.

Слід зазначити, що розглянута програма підготовки педагогічних працівників до формування психолого-педагогічної компетентності у майбутніх офіцерів-прикордонників входить до складу методичної системи цього процесу.

Крім того, з метою реалізації концепції дослідження та впровадження розроблених та обґрунтованих педагогічних умов формування досліджуваної компетентності у курсантів було розроблено та впроваджено програму проведення мотиваційного та особистісно-розвивального тренінгів для зазначеної категорії.

Проведені тренінги сприяли:

- розвитку позитивної пізнавальної та професійної мотивації у майбутніх офіцерів-прикордонників, розуміння необхідності та важливості психолого-педагогічної підготовки;
- чіткому усвідомленню актуальності психолого-педагогічної компетентності для майбутньої професійної діяльності та вирішення у її ході психолого-педагогічних завдань, закріплення отриманих на заняттях необхідних психолого-педагогічних знань та здатностей, операцій та дій;
- активізації навчально-пізнавальної діяльності курсантів, розвитку їх пізнавальної активності та пізнавальної самостійності;
- встановленню міжпредметних зв'язків дисциплін професійного та психолого-педагогічного спрямування;
- формуванню особистісної готовності до вирішення психолого-педагогічних завдань професійної діяльності та готовності до застосування набутих знань із загальновійськових та військово-спеціальних дисциплін, засвоєних вмінь та набутих навичок на практиці;
- розвитку емоційно-вольової сфери майбутніх офіцерів-прикордонників, забезпеченню психологічно-позитивного клімату у навчальному середовищі;

- формуванню психологічно та педагогічно важливих якостей особистості;
- формуванню стійкості до емоційних та психологічних навантажень у ході прийняття рішень в умовах невизначеності та обмеженості часу тощо.

Для визначення сукупності необхідних психолого-педагогічних знань було проведено опитування викладацького складу, досвідчених офіцерів, практичних психологів та курсантів академії. В опитуванні прийняло участь 100 респондентів. В результаті було виявлено низку питань, котрі є важливими та необхідними, на думку опитаних, для майбутньої професійної діяльності офіцерів-прикордонників. Згодом було проведено аналіз змісту робочих навчальних програм загальнонаукових та військово-спеціальних дисциплін

В результаті проведеного аналізу робочих програм було виявлено відсутність тем, котрі є важливими та необхідними для професійної діяльності та сприяють формуванню психолого-педагогічної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників.

Для подолання виявлених прогалин було рекомендовано:

1) до робочих програм навчальних дисциплін професійного спрямування обов'язково включити питання методичної підготовки. Оскільки майбутній офіцер-прикордонник у ході своєї професійної діяльності буде виступати у ролі модератора професійних знань для підлеглих прикордонників, тобто буде проводити заняття з професійної підготовки, то він повинен обов'язково з дотриманням принципів дидактики правильно їх спланувати та організувати, доступно пояснити навчальний матеріал та проконтролювати ступінь його засвоєння, тобто він повинен володіти методикою проведення занять та мати педагогічну майстерність;

2) щодо робочих програм навчальних дисциплін психолого-педагогічного спрямування, то було переопрацьовано їх зміст з дисциплін «Військова педагогіка та психологія», «Педагогіка та психологія», «Морально-психологічне забезпечення оперативно-службової діяльності», а також надано рекомендації щодо вдосконалення змісту програм з дисциплін «Основи управління» та «Етика професійної діяльності прикордонника».

Крім того, слід зауважити, що низка реалізованих та впроваджених заходів щодо підготовки психологічно та педагогічно компетентного майбутнього офіцера ДПСУ враховує зміст та забезпечує втілення в освітній процес розроблених та обґрунтованих педагогічних умов цього процесу. Зміст цих заходів та відповідь на питання – які саме педагогічні умови забезпечуються їх впровадженням в освітній процес академії ДПСУ, можна побачити та оцінити з рис. 3:

Висновок з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Таким чином, в освітній процес академії ДПСУ було впроваджено розроблену методичну систему, яка сприяла формуванню психолого-педагогічної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі викладання загальновійськових та військово-спеціальних дисциплін. Її розробка та обґрунтування проводилось з дотримання певних вимог щодо такого роду досліджень, серед яких застосування методу експертних оцінок, бесіди, опитування і анкетування викладацького складу та курсантів, аналіз існуючих досліджень в даному напрямку, застосування методів математичної статистики та факторного аналізу. Дієвість запропонованої методичної системи була перевірена у ході формувального експерименту. Слід зазначити, що впровадження запропонованої методичної системи в освітній процес забезпечує і реалізацію концепції дослідження, і врахування розроблених педагогічних умов формування психолого-педагогічної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників, і втілення теоретичної моделі цього процесу.

У подальшому планується оцінити результати формувального експерименту, у ході якого було реалізовано теоретичну модель та впроваджено методичну систему формування психолого-педагогічної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників в процес викладання загальновійськових та військово-спеціальних дисциплін.

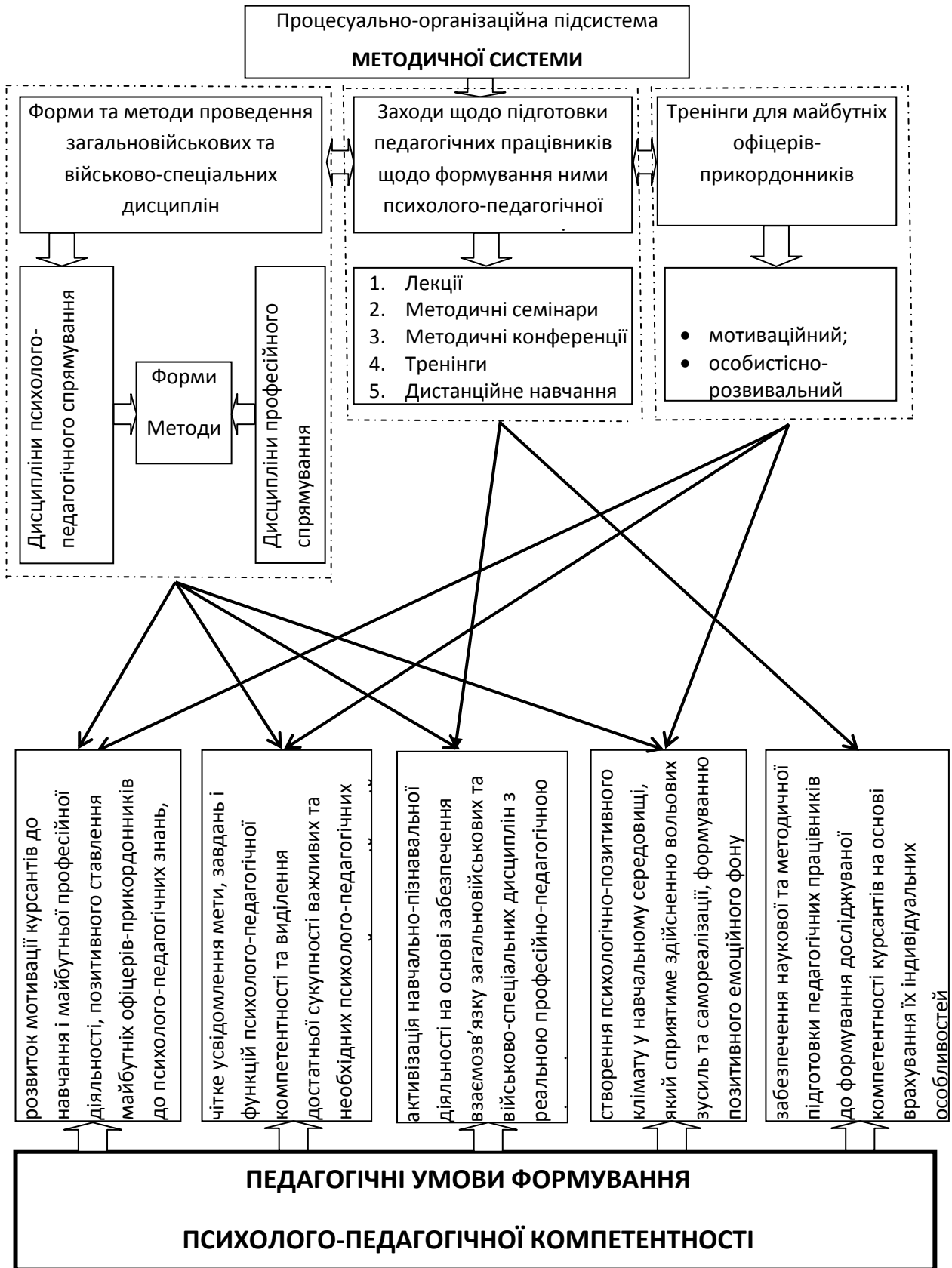

Рис. 3. Взаємозв'язок впроваджених заходів методичної системи формування психолого-педагогічної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників з педагогічними умовами цього процесу

Джерела та література

1. Боровик Л. Аналіз та обґрунтування методичної системи формування психолог-педагогічної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників / Людмила Боровик // Молодий вчений: щомісячний науково-педагогічний журнал, 2018. – № 7(162), липень. – С.99-106.
2. Нечаев В.П., Берідзе Т.М., Кононенко В.В., Рябушенко Н.В., Брадул О.М. Теорія планування експерименту: Навч. посібник. – К.:Кондор, 2005. – 231 с.
3. Общий курс высшей математики для экономистов. Под ред. Ермакова В.И. – М.: Инфра-М, 2007. – 656 с.
4. Сидоренко Е. В. Методы математической обработки в психологии. – СПб.: ООО «Речь», 2000. – 350 с.
5. Телейко А.Б. Математико-статистичні методи в соціології та психології: Навч. посіб. /А.Б.Телейко, Р.К.Чорней. – К.: МАУП, 2007. – 424 с.

References

1. Borovyk L. Analiz ta obgruntuvannya metodychnoi systemy formuvannya psykholog-pedahohichnoi kompetentnosti maibutnikh ofitseriv-prykordonnykiv / Liudmyla Borovyk // Molodyi vchenyi: shchomisiachnyi naukovopedahohichniy zhurnal, 2018. – № 7(162), lypen. – С.99-106.
2. Nechaiev V.P., Beridze T.M., Kononenko V.V., Riabushenko N.V., Bradul O.M. Teoriia planuvannya eksperymentu: Navch. posibnyk. – K.:Kondor, 2005. – 231 s.
3. Obshchyi kurs vysshei matematyky dlia ekonomystov. Pod red. Ermakova V.Y. – M.: Ynfra-M, 2007. – 656 s.
4. Sydorenko E. V. Metody matematycheskoi obrabotky v psykhologhyu. – SPb.: ООО «Rech», 2000. – 350 s.
5. Teleiko A.B. Matematyko-statystychni metody v sotsiolohii ta psykhologhii: Navch. posib. /A.B.Teleiko, R.K.Chornei. – K.: MAUP, 2007. – 424 s.

Людмила Боровик. МЕТОДИКА ВНЕДРЕНИЯ МЕТОДИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ ФОРМИРОВАНИЯ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ ОФИЦЕРОВ ПОГРАНИЧНИКОВ.

В статье на основе применения ряда методов исследования таких, как анализ существующих научных разработок, изучение опыта преподавания некоторых дисциплин, опросы и анкетирование, метод экспертных оценок и методы математической статистики, обоснован комплекс мероприятий, способствующих формированию психолого-педагогической компетентности будущих офицеров-пограничников, и, которые обеспечивают подготовку педагогических работников к этому процессу. К таким мероприятиям относятся: активные и интерактивные методы проведения занятий по общевоинским и военно-специальным дисциплинам (тренинги, проблемно-поисковые и визуализированные лекции, кооперативные и игровые формы обучения, метод инцидента, метод кейса, дискуссия, диспут, ситуативное моделирование, мозговой штурм, решение ситуативных профессиональных задач), разработка методических рекомендаций преподавателям по внедрению этих методов в образовательный процесс, мотивационный и личностно-развивающий тренинги для курсантов, совершенствование рабочих программ преподавания общевоинских и военно-специальных дисциплин, программа подготовки преподавательского состава к формированию указанной компетентности. Перечисленные мероприятия составили основу методики внедрения в образовательный процесс ведомственного пограничного учреждения высшего образования методической системы формирования психолого-педагогической компетентности будущих офицеров-пограничников. Обоснование совокупности активных и интерактивных методов, которые являются наиболее эффективными для проведения занятий по общевоинским и военно-специальным дисциплинам, было осуществлено на основе применения дисперсионного факторного анализа. Кроме того, в статье представлены цели и содержание каждого из указанных мероприятий и описано специфику их реализации. Предложенная методика учитывает содержание и обеспечивает воплощение в образовательный процесс разработанных и обоснованных ранее педагогических условий формирования психолого-педагогической компетентности. Применение методов математической статистики позволило обосновать достоверность сделанных выводов. Действенность разработанной методики будет проверено в ходе формирующего эксперимента.

Ключевые слова: методика, методическая система, будущие офицеры-пограничники, психолого-педагогическая компетентность, формирование.

Lyudmila Borovyk. METHODIC FOR INTRODUCING A METHODOICAL SYSTEM FOR FORMATION THE PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL COMPETENCE OF FUTURE BORDER GUARD OFFICERS.

A high level of the psychological and pedagogical competence is important for solving a number of tasks of professional activity of border guard officers. Formation and development of this personal phenomenon begins with the moment of studying at a departmental higher educational establishment and is improved in the process of further professional activity. The article presents a set of activities that contribute to the formation of the psychological and pedagogical competence of border guard future officers and provides the teaching staff to this process. Several research methods (analysis of existing scientific developments, study of certain disciplines teaching experience, surveys, expert estimation methods and methods of mathematical statistics) were used to identify and justify these measures. These include: active and interactive methods of conducting general military and special-military disciplines (trainings, problem-solved and visualized lectures, cooperative and game forms of learning, the method of an incident, case method, discussion, dispute, situational simulation, brainstorming, solution of situational professional tasks), development of methodological recommendations for teachers on the implementation of these methods in the educational process, motivational and personality development training for students, improvement of work programs the teaching of general

military and military special disciplines, development of the program of training the teaching staff for the formation of this competence. These measures formed the basis of the methodic for introducing the methodical system of forming the psychological and pedagogical competence of future border guard officers into the educational process of the departmental institution of higher education. To substantiate a series of active and interactive methods which, in the author's opinion, are most effective for conducting general military and special-military disciplines and contribute to the formation of the component composition of the competency under study, was used factor dispersion analysis. In addition, the article presents the objectives and content of each of these activities and describes the features and specifics of their implementation. The proposed method takes into account the essence and provides implementation in the educational process of the developed and substantiated earlier pedagogical conditions for the formation of psychological and pedagogical competence. Application of methods of mathematical statistics has allowed to substantiate the reliability of the obtained conclusions. The effectiveness of the developed methodic will be tested during the forming experiment.

Keywords: *methodic, methodical system, future border guard officers, psychological and pedagogical competence, formation.*

Стаття надійшла до редакції 08.09.2018

УДК 37.033+504

Віталій Гончарук

Хмельницький національний університет (Хмельницький)

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПРИРОДНИЧИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Сучасний стан екології як науки характеризується значним розширенням її предмету в результаті інтеграції науково-екологічного знання, зв'язку екології з іншими природничими та гуманітарними науками.

Мета дослідження: розкрити окремі аспекти дослідження проблеми формування екологічної культури студентів природничих спеціальностей.

У зарубіжних країнах створюються передумови для перетворення гуманістичної моделі освіти на еко-гуманістичну, роблячи її масовим педагогічним досягненням. Екологічна освіта – це сукупність таких взаємопов'язаних компонентів: екологічні знання – екологічне мислення – екологічний світогляд – екологічна етика – екологічна культура. Кожному компоненту відповідає певний рівень екологічної зрілості: інформативно-підготовчий, базово-світоглядний, вищий, профільно-фаховий (світоглядно-зрілий). Проведено аналіз науково-педагогічних літературних джерел із зазначених понять. Висвітлено педагогічні умови проведення природоохоронної роботи та використання засобів природоохоронної діяльності у процесі формування екологічної культури студентів педагогічних вищих навчальних закладів.

Ключові слова: *екологічна культура, заклади вищої освіти, майбутні учителі природничих спеціальностей, природоохоронна робота, екологічна освіта, екологічна діяльність.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Безпека суспільства, збереження створеної ним матеріальної основи життя, а також природного середовища – один із найголовніших імперативів людства. Сьогодні забруднення і неконтрольоване руйнування біосфери відбувається на тлі руйнування моральних норм і цінностей у свідомості мільйонів людей.

Глобальна екологічна криза охопила навіть розвинені країни, найактуальнішою стає проблема оптимізації взаємодії суспільства і природи шляхом підвищення рівня екологічної культури, що вимагає інтенсивного екологічного виховання всього населення, насамперед, студентської молоді. Оскільки значення антропогенного чинника невпинно зростає, то якість людських ресурсів на рівні із природними ресурсами, виробничим потенціалом є важливим фактором сталого розвитку суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Розв'язанням проблеми формування екологічної культури молоді займаються такі вчені, як І. Абалкіна, І. Моткін, С. Куруленко,